

DOI: <https://doi.org/10.15407/ingedu2020.53.243>
УДК 330.341.2:005.344(477)Федак
JEL: B31, B52, N23, N24, Q13

Вербова О.С., доктор економічних наук,
професор кафедри менеджменту Львівського регіонального
інституту державного управління Національної академії
державного управління при Президентові України
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9584-629x>
e-mail: o.s.verbova@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД УКРАЇНСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ СТЕПАНА ФЕДАКА

Проблематика нестабільного розвитку фінансово-кредитної системи сучасної України пов'язана з відсутністю інституційного поля національного економічного менеджменту. Пошук методів вдосконалення управління фінансово-кредитними інституціями актуалізує досвід становлення інституційного поля українського кооперативного менеджменту в умовах Австро-Угорщини та міжвоєнної Польщі. Метою статті є дослідження процесу та здобутків формування інституційних засад кооперативного менеджменту в Західній Україні наприкінці XIX – у першій третині XX ст. на прикладі діяльності Степана Федака та обґрунтування значення цього досвіду для сучасного економічного менеджменту.

Наголошено, що генеза господарського менеджменту у Західній Україні є яскравою ілюстрацією феномена економічного персоналізму як способу національної господарської самоідентифікації. З'ясовано особисту заслугу С. Федака у становленні засад інституційного поля (формально-правових та неформальних ментально-духовних правил) українського економічного менеджменту. Зокрема, висвітлено активну менеджерську діяльність в економічних товариствах та фінансових установах, значну частину яких він організував та очолював. Виявлено особливі риси менеджменту С. Федака на посаді директора «Дністра», який досягнув найвищих економічних показників упродовж усього часу його управління; при заснуванні та в діяльності Крайового союзу кредитового, що став головною фінансовою інституцією для кооперації Галичини.

Проаналізовано менеджерський талант і досягнення С. Федака в царині української фінансово-кредитної сфери, які знайшли свою реалізацію на загальноукраїнському рівні. Зазначено, що на форумі українських кооператорів у вересні 1918 р. С. Федак разом із київськими кооператорами Д. Коліухом і К. Воблим підготували статут Страхового союзу, який мав співпрацювати з українськими страховими інституціями Галичини. Розкрито активну участь С. Федака у діяльності майже всіх українських товариств міжвоєнного періоду. Обґрунтовано необхідність відродження національної традиції становлення інституційних засад кооперативного менеджменту, що у процесі сучасної господарської самоідентифікації має особливе цивілізаційне значення.

Ключові слова: інституційні засади, інституційне поле, український кооперативний менеджмент, економічний персоналізм, господарська самоідентифікація, національна господарська традиція, фінансово-кредитні інституції, Степан Федак.

Verbova O.

FORMING INSTITUTIONAL PRINCIPLES OF THE UKRAINIAN COOPERATIVE MANAGEMENT AT THE EXAMPLE OF ACTIVITY STEPAN FEDAK

The problem of nonstability development of the financial-credit sphere of modern Ukraine is connecting with the discontinuity of institutional field of the national economical management. The search of methods improving financial-credit institutions is actualized experience of becoming institutional field Ukrainian cooperative management at the conditions Austria-Hungary and interwar Poland. The article aims to research forming of institutional principles cooperative management in the West Ukraine at the end XIX – first third XX c. at the example of activity Stepan Fedak and reasoning meaning of its experience for modern economic management.

It is emphasizing that the genesis of economic management in West Ukraine is the vivid illustration of the phenomenon economic personalism as the way of national economical self-identification. It is found out the personal merit of S. Fedak in becoming principles of institutional field (formal-legal and nonformal mental-spiritual rules) Ukrainian economic management. In particular, it is illustrated active managing activity in economic fellowships and financial institutions, much of it which he organized and headed. It is discovered the general features management of S. Fedak at the position of director «Dnister» which was

achieved the higher economical indicators all the time his managing; attached to foundation and at the activity of Regional Union Credit, that was became the general financial institution for cooperation of Galychyna.

It is analyzed managing talent and achievement of S. Fedak in the field of Ukrainian financial-credit sphere, which was found it realization at the all-Ukrainian degree. It is indicated that S. Fedak together with Ky-iv cooperators D. Koliuch and K. Voblyi prepared regulations of Insurance union which has to cooperate with Ukrainian insurance institutions of Galychyna at the forum of Ukrainian cooperators. It is revealed the active participation S. Fedak at the activity almost all Ukrainian fellowships interwar period. It is justified the necessity of revival national tradition becoming institutional principles of cooperative management that at the process of modern economic self-identification has the general civilization meaning.

Keywords: *institutional principles, institutional field, Ukrainian cooperative management, economic personalism, economic selfidentification, national economic tradition, financial-credit institutions, Stepan Fedak.*

Постановка проблеми. Фінансово-кредитна система України має низку проблем, спричинених відсутністю інституційного поля економічного менеджменту, тобто, виходячи із класичного визначення інституцій [13, с. 11–12], умов та факторів, які формують формальні та неформальні правила гри у цій важливій сфері сучасної господарської самоідентифікації. Формальні та неформальні правила гри і механізми забезпечення їх дотримання мають вагомий вплив на індивідуальне прийняття менеджером інституційних рішень. Власне пошук методів вдосконалення управління фінансово-кредитними інституціями, стимулювання їхнього розвитку в умовах кризових явищ в нашій країні та окупації Росією частини української території актуалізує досвід формування інституційних засад (як формальних так і неформальних правил гри) кооперативного менеджменту в Західній Україні наприкінці XIX – у першій третині XX ст. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує менеджерська діяльність Степана Федака, який започаткував національну традицію творення засад інституційного поля господарського менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформаційні процеси фінансового сектору України вимагають повернення господарських традицій, що були поширені наприкінці XIX – у 20–

30-х роках XX ст. Значний науковий внесок у дослідження національної господарської традиції окресленого періоду зробили сучасні українські вчені Т. Боднарчук, Н. Горін, Л. Єлісеєва, О. Корніяка, О. Кудласевич, О. Курбет, В. Небрат, Н. Супрун та ін. [14, с. 93–325]. Особливості розвитку української сільськогосподарської кооперації в контексті генези її інституційного забезпечення досліджувала Л. Дідківська [8]. Разом із тим недостатньо праць, присвячених висвітленню інституційних особливостей зародження та еволюції кооперативного менеджменту в Західній Україні у підневільних умовах Австро-Угорщини та міжвоєнної Польської держави. Актуальними будуть дослідження фінансово-економічної діяльності С. Федака, що стала яскравим прикладом формування модерних засад кооперативного менеджменту.

Участь С. Федака в роботі фінансово-кредитних інституцій висвітлена у працях представників української діаспори – І. Витановича [7], В. Несторовича [12]. В сучасній історико-економічній науці належної уваги заслуговують дослідження громадсько-економічної діяльності видатного діяча, авторами яких є С. Гелей [18, с. 67–79], З. Баран [2], І. Чорновол [21]. Варто виокремити наукові студії різних сфер діяльності С. Федака в контексті суспільного життя Галичини Б. Савчука [15]. Загальний контекст творення національних фінансово-кредитних інституцій в Західній Україні у 1848–1939 рр., до чого прилучився С. Федак, обґрунтовано у низці досліджень М. Вербова [6].

Водночас потребує висвітлення вагомий внесок Степана Федака у становлення інституційних засад національного менеджменту, що було важливим процесом господарської самоідентифікації українців в умовах чужих держав та має непересічне значення для сучасного етапу реформ в Україні.

Метою статті є дослідження процесу і здобутків формування інституційних засад кооперативного менеджменту в Західній Україні наприкінці XIX – у першій третині XX ст. на прикладі діяльності Степана Федака та обґрунтування значення цього досвіду для сучасного економічного менеджменту.

Виклад основних результатів дослідження. Генеза господарського менеджменту у Західній Україні наприкінці XIX – у 20–30-х роках XX ст. є яскравою ілюстрацією феномена економічного персоналізму як способу національно-інституційної самоідентифікації, що втілювався у діяльності фундаторів українських кооперативних та кредитно-фінансових установ. Економічний

персоналізм окреслюється нами як синтеза доктрини лібертаризму Людвіга фон Мізеса про людську дію та концепту українського персоналізму Олександра Кульчицького про роль ментальності, етнічного, природного фактора у господарській самоідентифікації українців, аналізується як фактор розвитку українського менеджменту (докл. див. [4; 5]).

Велика персональна заслуга у становленні засад інституційного поля (формально-правових та неформальних ментально-духовних правил) українського економічного менеджменту у досліджуваний період належить громадському діячу, адвокату Степану Федаку (1861–1937).

Рано осиротівши, він наполегливо вчиться з метою пробити собі шлях у житті. Здобута в м. Яворів початкова освіта забезпечила С. Федаку можливість вступу до бурси при Ставропігійському інституті, де він досконало оволодів мистецтвом церковного співу. У 1874 р. вступив до Львівської академічної гімназії, яку закінчив 1878 р. із відзнакою, ставши одним із перших випускників цього навчального закладу. Саме тут під впливом директора о. В. Ільницького, який доклав максимум зусиль для повної українізації гімназії, та відомих професорів і громадсько-політичних діячів І. Верхратського, А. Вахнянина, Ю. Романчука, отця-катехита І. Гушалевича сформувалися перші національно-світоглядні переконання С. Федака. Продовжив навчання на юридичному факультеті Львівського університету, отримавши в 1882 р. диплом адвоката [18, с. 68].

Степан Федак стає одним із провідних діячів «адвокатської доби», активним учасником «Просвіти», українських наукових та громадських товариств, що йшли в руслі реалізації популярного серед народівців гасла «органічної праці». На зламі XIX–XX ст. українські адвокати, вихідці із духовенства, усвідомили важливість економічної самоідентифікації, що можлива лише на ґрунті відродження національної освіти, духовної культури та науки. Саме з цією метою спеціальна статутна комісія у складі І. Франка, К. Левицького та С. Федака переглянула статут «Просвіти» 1891 р. Зміни, внесені комісією, стосувалися методів поширення економічної просвіти. Це стало знаковою подією у діяльності Товариства, що означала перехід від власне культурницької місії до поширення економічних знань та організації національних господарських інституцій. Логічним продовженням зміни концепції діяльності «Просвіти» стало будівництво Академічного

дому, який передано для користування українській студентській молоді 1906 р. До комісії для організації будівництва входили І. Франко, І. Левинський, І. Макух, Ю. Мудрак та С. Федак [18, с. 68].

На початку 1890 р. Степан Федак відкрив у Львові власну адвокатську канцелярію. Через брак серед українців професійних агрономів та економістів адвокати змушені були також очолити працю з економічного відродження українського села. Наприкінці 1890-х років разом із керуючим справами Львівської митрополії С. Федак розпочав активну роботу з парцеляції земель [21, с. 375–376].

Значну активність проявив С. Федак при заснуванні та в діяльності українських фінансово-економічних установ. Підневільне становище українців у Галичині змусило національні сили до пошуку нових шляхів економічного самоствердження. Провідники українського політичного життя Галичини усвідомили необхідність згуртування внутрішньої сили, скерування її на зростання ваги українського чинника в економіці краю. Зародилася ідея створення різного роду винятково українських кооперативних організацій, які розглядалися як осередки національно-господарського руху та самооборони. Рішення першого народного віче Галичини у 1880 р. передбачали звільнення господарств українських селян за допомогою різного роду кредитових організацій від лихварських і банківських боргів (тоді вперше прозвучало гасло «економічна праця на користь селянства») і створення підвалин повноцінного національного життя [7, с. 24]. У грудні 1883 р. почала діяти перша кооперативна організація в Галичині – споживче товариство «Народна Торговля». Провідною ідеєю для її діяльності стало гасло «економічна праця для народу» [7, с. 49]. З 1889 р. С. Федак входив до складу Надзірної Ради товариства «Народна Торговля» (голова Кость Левицький). Протягом 1923–1935 рр. виконував функції голови Надзірної Ради «Народної Торговлі».

Як один із фундаторів і провідних діячів українських кооперативних та кредитно-фінансових установ у Галичині, Степан Федак забезпечував фінансову незалежність кооперативного руху, сприяв розвитку української аграрної економічної сфери. Значну частину організованих ним економічних товариств та фінансових установ очолював сам: «Народна Торговля», «Крайовий Союз Кредитовий» (пізніше «Центробанк»), «Українська Щадни-

ця» у Перемишлі, член-засновник Товариства взаємних забезпечень «Дністер», «Земельний Банк Гіпотечний», Товариство взаємних забезпечень на життя і ренти (пенсії) «Карпатія», віцепрезидент (з 1913 р.) Крайового банку та ін.

Особливо плідною була його менеджерська праця на посаді члена Надзірної Ради та директора «Дністра» (1909–1920). За його пропозицією Надзирна Рада товариства 12 липня 1894 р. прийняла ухвалу про створення Товариства взаємного кредиту під однойменною назвою. Оформлений у адвокатській канцелярії С. Федака статут банку був зареєстрований у Львівському торговельному суді 25 травня 1895 р. Відповідно до статуту учасниками новоствореної інституції ставали члени товариства взаємних убезпечень «Дністер». Провід товариства взаємного кредиту та товариства взаємних убезпечень «Дністер» мав спільну дирекцію і Надзирну раду, однак кожне з цих товариств зберігало автономію [1, с. 98].

Впродовж усього часу управління С. Федака «Дністер» досягає найвищих економічних показників. Характерною рисою його менеджменту було те, що він активно навчав не тільки персонал, а й клієнтів мистецтва банківсько-кредитної і страхової справи, методів примноження заощаджень, вмінню заробляти самим. Головним видом діяльності кооперативного банку стало надання кредитів: спочатку розмір кредиту не перевищував 500 корон, однак уже в 1896 р. можна було при умові застави нерухомості отримати кредит на 10 років до 2000 корон. У 1904 р. кредитна сума стає ще більшою, а термін сплати продовжено до 15 років [3, с. 76–77].

Поряд із бездоганним правничим супроводом «Дністра» та вмілою менеджерською роботою з персоналом і клієнтами, С. Федак апробував інноваційну модель співпраці двох фінансових інституцій – страхового товариства та банку. Таким чином, у 1905 р. виник перший у Європі фінансовий концерн за системою «All finanz», тобто поєднання страхового і банківського секторів. Подібна інновація була впроваджена на шість років пізніше (1911) німецькою страховою компанією «Baurische Ruck» [3, с. 77].

Започаткована С. Федаком національна традиція творення фінансово-кредитних інституцій, як формальних так і неформальних правил гри у цій важливій сфері економіки, знайшла своє втілення й у діяльності інших фінансових установ. У 1896 р. він

обраний членом Надзірної Ради Крайового банку, а у 1913 р. – його віце-президентом. У 1906 р. увійшов до складу апеляційної комісії «для заробкового податку». Ці посади адвокат зайняв за рекомендацією Галицького сейму [7, с. 186].

У 1898 р. за активної участі С. Федака Львівський окружний суд зареєстрував «Крайовий Союз Кредитовий» (далі – КСК), що став головною фінансовою інституцією для кооперації Галичини. Завданням КСК була організація українських економічних товариств та пошук для них дешевих кредитів. Адвокат входив до складу Ради цього товариства [16, с. 8; 11, с. 2]. У 1903 р. в Австро-Угорській імперії був ухвалений закон, яким запроваджувалася обов'язкова ревізія кооперативних організацій. Українські кооператори звернулися до Міністерства внутрішніх справ у Відні з проханням надати існуючій організації «Крайовому Союзу Кредитовому» право самому визначати ревізорів для своїх економічних організацій [11, с. 4]. Наступного року (1904) з метою періодичної перевірки діяльності кооперативів був заснований у Львові «Крайовий Союз Ревізійний» (далі – КСР, з 1928 р. після реорганізації прийняв назву «Ревізійний Союз Українських Кооператив»). С. Федак входив до Ради товариства, яка складалася з дванадцяти членів [16, с. 4–5].

У 1906 р. відбулися установчі збори українського кредитного товариства «Руська Щадниця» у Перемишлі, яке охопило своєю діяльністю Галичину та Буковину. Центр даної інституції мав знаходитися у Львові, однак намісник Галичини граф А. Потоцький не дав дозволу на її відкриття. Протектором «Руської Щадниці» був митрополит Андрей Шептицький. С. Федак увійшов до складу першого віділу «Руської Щадниці» та ревізійного комітету [11]. Він також входив до складу виконавчого комітету (окрім нього членами комітету були Я. Кулачковський, К. Левицький, Т. Соловій) «Земельного Банку Гіпотечного» – акційної спілки у Львові по наданню позичок українським селянам, що розпочала діяльність у 1910 р. [16]. Протягом 1911–1939 рр. у Львові діяло Товариство взаємних забезпечень на життя й ренти «Карпатія», головою Надзірної Ради якого тривалий час був С. Федак [16].

На цих посадах Степан Федак зарекомендував себе як фаховий та прагматичний фінансист. Дехто із найближчого оточення вважав його занадто ощадливим, беручи до уваги його педантизм у фінансовій сфері, хоча мова йшла передовсім про громадські кошти. Саме «скупість» Федака-банкiera дозволила укра-

їнській громаді заощадити гроші для реалізації численних культурних, просвітницьких та виховних проєктів. Зокрема, завдяки сприянню та фінансовій допомозі С. Федака у 1911 р. було придбано ділянку для гімнастичного товариства «Сокола-Батька», що містилася в районі т. зв. «Стрийської рогачки» [17, с. 147].

Завдяки ініціативі та зусиллям активних учасників кооперативного руху, серед яких був і С. Федак, 1–2 лютого 1909 р. у Львові відбувся перший просвітньо-економічний конгрес, який став маніфестацією національної єдності усіх теренів України (не змогли взяти участі у конгресі лише представники Закарпаття). Цей форум приділив значну увагу проблемам української кооперації, а в його резолюції підкреслювалося, що кооперативна організація, «утворюючи осередки національного економічного життя, буде становити матеріальну основу для національно політичного визволення українського народу, для культурно-економічного зросту його». Конгрес ухвалив рішення про організацію щорічних національних кооперативних конгресів, які мали «нав'язати тісні економічні відносини між усіма українськими землями» [9]. Проводилася досить жвава підготовка до скликання конгресу, запланованого на 1910 р. У періодичній пресі частіше почали публікуватися статті відомих українських кооператорів, присвячені ролі кооперації в національному житті українців. Їх автори наголошували на взаємозалежності економічних та політичних чинників у національних змаганнях народу, підкреслюючи, що найголовніше значення кооперації в тому, що «вона організує нас в націю» [7, с. 135]. Готуючись до національного кооперативного конгресу, його організатори визначили секції форуму, їх склад, доповідачів. До «теоретично-правної» секції (голова В. Охримович) увійшов і С. Федак [10].

У травні 1919 р. він як директор Товариства Взаємних Обезпечень «Дністер» асигнував 1500 корон на утримання коєдукаційних курсів при Львівській учительській семінарії, яка через складні воєнні обставини припинила функціонування. Закінчення цих курсів дало можливість кільком десяткам молодих українців отримати атестат зрілості та вчительську посаду, а відповідно, утвердитися у житті [16].

Отже, до Першої світової війни в Галичині були закладені основи кооперативної організації та накреслені напрями подальшої громадсько-економічної діяльності. Однак, російська окупа-

ція краю в 1914–1915 рр. спричинила припинення діяльності українських кооперативних організацій.

З перших днів російської окупації Львова Степан Федак, який відмовився емігрувати, прагнув попередити заборону і руйнацію українських інституцій. Проте він потрапив під репресії, які російська адміністрація розгорнула проти відомих українців. Наприкінці вересня 1915 р. разом із митрополитом А. Шептицьким, К. Паньківським та іншими заручниками з числа галичан він був вивезений російською окупаційною владою до Києва. Перебуваючи там як інтернований, С. Федак заснував Товариство опіки й допомоги для українців з Галичини. У серпні 1916 р., завдяки клопотанням рідних та друзів, відомого адвоката обміняли на полоненого російського консула і він через Фінляндію, Швецію та Німеччину зміг повернутися до Львова [21, с. 375].

Під час листопадових подій 1918 р. 58-річний Степан Федак очолив одну із перших міністерських структур уряду Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) – Український Харчовий Уряд, що знаходився у Львові в приміщенні страхового товариства «Дністер» по вул. Руській, 20. Представники Харчового уряду чи не першими у повітах перебрали виконавчу владу та вдалися до низки регламентуючих та обмежувальних заходів. До цього їх змушували повоєнна розруха та продуктивний саботаж з боку польської ліквідаційної комісії, внаслідок чого населення та армія голодували. Задля вирішення харчової проблеми уряд монополізував продаж зерна, хлібопекарських виробів, картоплі, великої і малої рогатої худоби, свиней, шкіри, цукру, налагодив товарообмін з відновленим товариством «Сільський Господар» та відновив ділову співпрацю з представниками кооперативів і фінансових інституцій.

Було встановлено контакти з Міністерством народного господарства УНР, що дало можливість отримувати допомогу від наддніпрянських українців. Фаховість та величезна працездатність С. Федака забезпечували плідну діяльність Харчового уряду впродовж всього періоду його діяльності [18, с. 73–74]. Степан Федак, як член уряду та почесний громадянин міста, неодноразово брав участь у засіданнях Української Національної Ради – вищого законодавчого представницького органу ЗУНР та впливав на прийняття окремих рішень.

Менеджерський талант і досягнення С. Федака в організації та управлінні українськими фінансово-кредитними інституціями

знайшли свою реалізацію на загальноукраїнському рівні. У вересні 1918 р. відбулися установчі збори Центрального українського кооперативного комітету на чолі з М. Туган-Барановським. На цьому форумі українських кооператорів С. Федак, як директор товариства «Дністер», разом із київськими кооператорами Д. Коліухом і К. Воблим підготували статут Страхового союзу, що мав би тісно співпрацювати із українськими страховими інституціями Галичини. «Дністер» і «Карпатія» згідно із статутом входили на правах членства до Страхового союзу, зібравши мільйон карбованців пайових внесків. Символічним є той факт, що у лютому 1919 р. С. Федак обійняв пост міністра фінансів УНР в уряді Директорії на чолі з С. Остапенком [18, с. 73–74].

Після захоплення Львова польськими військами у грудні 1918 р. він разом із Л. Ганкевичем організував і очолив Український Горожанський комітет (УГК) для опіки й допомоги українським полоненим, інтернованим і політичним в'язням, який надавав матеріальну та правову допомогу потерпілим від воєнних дій та від свавілля польських цивільних і військових властей. Завданням УГК було репрезентувати українське населення перед окупаційною польською владою. З метою заохотити земляків надсилати допомогу потерпілим, Горожанський комітет регулярно друкував у пресі списки жертводавців та висловлював їм подяку [17, с. 114–115].

На зібрані у Львові пожертви члени Горожанського комітету відкрили Дім українських інвалідів, де мешкали знедолені воїни УГА, які мали до своїх послуг кравецьку, кошикарську та слюсарську майстерні. У 1921 р., використовуючи особисте знайомство із Ю. Пілсудським, С. Федак отримав офіційний дозвіл відвідувати інтернованих українських військових у Вадовичах і таборах поблизу Кракова. Активність адвоката у справі допомоги інтернованим була високо оцінена сучасниками та відзначена у пресі, яка писала, що в особі С. Федака «наддніпрянська еміграція знайшла собі ревного оборонця та ласкавого опікуна» [18, с. 76–77].

Інакше поставилася до громадсько-політичної активності членів Українського Горожанського комітету польська поліція. У вересні 1921 р. керівництво УГК, у тому числі і його голова, було звинувачене у антидержавних діях і кинуте до в'язниці. Через відсутність доказів всі заарештовані незабаром були звільнені, проте діяльність комітету була заборонена. Щоб не припиняти

розпочатої праці, члени УГК на базі його секцій утворили окремі товариства, зокрема, Українське товариство допомоги інвалідам, Українське лікарське товариство, Союз українських адвокатів та нелегальний Комітет допомоги політичним в'язням. У більшості цих інституцій С. Федак був задіяний в якості керівника або активного члена.

Після встановлення польської влади на території Галичини місцева адміністрація почала чинити перешкоди в розвитку українських економічних та культурно-освітніх закладів. Відбудова українського кооперативного руху проводилася на основі польського закону про кооперацію від 1920 р. У 1921 р. був створений «Крайовий комітет організації кооперативів», який мав сприяти відбудові національного кооперативного руху [12, с. 324]. Центром організації цього руху став «Центральний Кооперативний Банк у Львові» – «Центробанк».

Досить гостро в Галичині стояла проблема кадрів – «добрих фахових крамарів». Для їх підготовки було вирішено організувати одномісячні курси у Львові. Матеріальну допомогу на їх влаштування надав УГК під головуванням С. Федака. Навчання тривало з 5 травня по 5 червня 1921 р. й 90 випускників, повернувшись у рідні домівки, могли сприяти налагодженню кооперації на місцях [12, с. 327]. Згодом, сільська споживча кооперація була виділена в окремий сектор, об'єднаний у «Центросоюз». У 1926 р. товариство «Народна Торговля» було перетворене у фаховий осередок міської споживчої кооперації.

С. Федак був активним учасником майже всіх українських товариств міжвоєнного періоду. Багато праці він докладав для розвитку українського шкільництва, піднесення культури в краю; був однією «з найбільше шанованих постатей Львова». Протягом 1917–1920 рр. адвокат очолював Ставропігійський інститут у Львові, що намагався легальними методами чинити опір польській колонізаційній політиці, зокрема в галузі освіти. Так, у березні 1920 р. правління Інституту на чолі з С. Федаком підготувало лист-протест до Ю. Пілсудського, де вимагало скасувати обмеження щодо діяльності закладу, притягнути львівську владу до суворої відповідальності за перешкоди розвитку української освіти [18, с. 75–76]. В період директорства С. Федака було відновлено старовинну каплицю та видано пам'ятну книгу про історію Ставропігійського братства. Адвокат входив також до складу правління – кураторії «Народного Дому», коли та перебувала під

ідейним впливом українофілів (1918–1919 рр.). У лютому 1922 р., згідно з розпорядженням Львівського воєводського управління, запис українців до Ставропільського інституту, проведений у 1915–1916 рр., був визнаний недійсним, а правління розпущене. С. Федак та інші члени Інституту (всього 17 осіб) звернулися з письмовим оскарженням до Міністерства внутрішніх справ Польської Республіки. У відповідь Міністерство заявило про відсутність юридичних підстав для розгляду даного звернення. Воно посилалося на те, що сеньйорат Інституту не наділений правом безпосередньо звертатися до державної інстанції такого рангу. Аналогічну скаргу члени Інституту надіслали до Верховного адміністративного суду: справа розглядалася в грудні 1927 р. і була відхилена [19].

У полі зору С. Федака перебувало ще одне дуже болюче для української громадськості питання – проблема відкриття українського університету у Львові. Переговори з польським міністром М. Ратаєм за участю В. Щурата, К. Студинського та С. Федака проходили в серпні – вересні 1920 р. Учасники зустрічі мали на меті конфіденційний обмін думками: міністр проводив її «потаємно перед місцевою східно-галицькою польонією» [21, с. 376]. Українські представники категорично висловилися проти наміру уряду заснувати український університет у Станіславі. Лише Львів, як центр українського національного життя, розглядався ними як можливе місце розташування українського університету.

Відстоював С. Федак і право українців на власну мову. Зокрема на засіданні українських адвокатів у Львові в травні 1921 р. він висловив пропозицію звернутися до уряду, аби той дозволив розглядати справи, що стосувалися українців, та вести судові протоколи українською мовою. Пропозиція С. Федака була одногосно підтримана учасниками засідання [21, с. 376–377].

Зважаючи на громадські заслуги С. Федака, всі львівські українські товариства та установи ухвалили відзначити 26 жовтня 1925 р. ювілей його 40-річної діяльності. У цей день в Успенській церкві відбулася урочиста служба, співав хор «Боян» (С. Федак свого часу був одним із засновників хору, його першим диригентом і довголітнім головою). Далі вітати ювіляра в залі засідань товариства «Дністер» зібралися понад 200 осіб. Тут були представлені чи не всі українські товариства: І. Брик – від «Просвіти», Д. Левицький – від президії Українського національно-

демократичного об'єднання (УНДО), В. Охримович – від надзвичайної ради «Дністра», проф. І. Огієнко – від Товариства українських емігрантів та ін. Урочисті збори розпочато зачитуванням листа-вітання від митрополита Андрея Шептицького, далі від імені присутніх ювіляра повиншував К. Левицький. С. Федакові вручено пам'ятний адрес, де, зокрема, наголошувалося: «В глибокій вірі, що ні одна українська дитина не повинна пропасти для Народу, ти став меценатом українських захистів, захоронок і національних шкіл, в яких виростає будуччина рідної землі. Ти відчував, що Нарід без культури не може вдержатись серед культурних націй, тому підпомагав щедрою рукою мистецтво, українські наукові, просвітні, педагогічні інституції...». Автори адреси констатували, що адвокат С. Федак працював «для відродження своєї нації». У слові-відповіді ювіляр відзначив, що найкращим дарунком вважав би можливість надалі працювати для загального добра і «збірними силами змагати до виборення сили й свободи рідному народові» [20].

25 грудня 1925 р. відбулися збори «Просвіти» у Львові, порядок денний яких передбачав вибір почесних членів товариства [19]. Голова «Просвіти» Михайло Галущинський відзначив С. Федака, в заслугу якому поставив не лише невтомну працю, але й широкий інтерес до всіх громадських справ. У результаті обговорення Степана Федака обрано почесним членом товариства «Просвіта». Того ж року адвокат був одноставно обраний почесним членом Українського товариства допомоги емігрантам з України на пропозицію його голови проф. Івана Огієнка. У квітні 1927 р. С. Федак увійшов до складу комітету засновників Товариства охорони воєнних могил. Завданням цієї інституції було «упорядкувати і розвести сталу опіку над могилами тих, що в обороні рідного краю, для здобуття кращої долі для своєї Батьківщини і народу віддали своє молоде життя» [19].

До останніх своїх днів С. Федак брав активну участь у суспільно-політичному житті Галичини. Він був присутнім на третьому крайовому з'їзді міських споживчих кооперацій, який проходив у залі «Української бесіди» у Львові 1936 р. В резолюціях з'їзду звучав заклик спрямовувати діяльність кооперативних організацій на «збільшення продажі виробів українського промислу», залучати українську пресу до пропаганди споживчої кооперації серед українського міського населення [17, с. 169].

Степана Федака можна зарахувати до піонерів кооперативного руху в Галичині – осередку українського національного життя, який зумів згуртувати патріотів-фахівців навколо ідеї створення власної міцної економічної організації. Він належав до кола національно свідомих діячів, які добре усвідомлювали значення української економічної організації в житті нації. Саме завдяки їхнім зусиллям була створена національна кооперативна система, визначена її роль в українському національно-визвольному русі. Його правнича, фінансово-економічна та громадська діяльність стали яскравим підтвердженням цього.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Прикладом становлення національного інституційного поля кооперативного менеджменту у Галичині наприкінці XIX – першої третини XX ст. стала діяльність Степана Федака. Усвідомлюючи важливість господарської самоідентифікації, самоорганізації та самооборони в умовах чужих держав, він активно засновував українські кооперативні та фінансово-економічні інституції, проявляв особливі риси менеджерського таланту, забезпечував фінансову незалежність кооперативного руху. Виявом економічного персоналізму як способу господарської самоідентифікації у діяльності С. Федака стало поширення економічних знань та організація національних господарських інституцій: «Народної Торговлі», «Крайового Союзу Кредитового», «Української Щадниці», товариств «Дністер» і «Карпатія», «Земельного Банку Гіпотечного».

Характерною рисою його менеджерського таланту було уміння навчати не тільки персонал, а й клієнтів мистецтва банківсько-кредитної і страхової справи, методів примноження заощаджень. Апробація С. Федаком інноваційної моделі співпраці двох фінансових інституцій – страхового товариства та банку утворює інноваційну традицію української науки та практики менеджменту на засадах використання новітніх технологій. Зasadничими чинниками діяльності С. Федака були організаційно-правові аспекти становлення економічних товариств, поширення просвіти, підприємливість, духовність, моральність, ощадливість. Провідний діяч українських наукових та кооперативних інституцій прагнув максимально зреалізувати основи господарського солідаризму, підтримуючи матеріально і морально національну культуру й освіту, жертвуючи на це свої кошти і беручи безпосередньо активну участь у громадсько-культурному житті Галичини.

Національна традиція становлення інституційних засад кооперативного менеджменту у процесі сучасної господарської самоідентифікації є визначальною. Вона найвиразніше відображає інституційне поле, тобто творення економічних інституцій як правил гри, формування нової господарської ментальності. Персоналістська традиція української академічної науки виразно обґрунтована у доктрині ноосфери, що вже на початку минулого століття окреслила контури майбутньої постіндустріальної цивілізації. Це має особливе цивілізаційне значення для сучасного економічного менеджменту в умовах зародження нового цивілізаційного етапу постіндустріалізму, де домінантами є персоноцентризм, нооекономіка та інновації. Ця проблема повинна стати предметом подальших досліджень та теоретичних узагальнень, особливо з огляду на те, що економічний персоналізм та персоноцентризм мають глибокі національні корені, віддзеркалені в українській економічній думці.

1. Бабенко С.Г., Гелей С.Д., Гончарук Я.А. та ін. Історія кооперативного руху: підручник. Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1995. 411 с.
2. Баран З. Степан Федак – правник, фінансист, громадський діяч. *Українська кооперація. Історичні та соціально-економічні аспекти*. Львів, 2001. Т. 2. С. 103–112.
3. Вербова О.С. Національний господарський рух на західноукраїнських землях впродовж 1848–1944 років: монографія. Львів: ПАІС, 2009. 368 с.
4. Вербова О.С. Економічний персоналізм як домінантна риса національного господарського менеджменту в Західній Україні другої половини XIX – першої половини XX ст. *Економічний часопис – XXI*. 2015. № 1–2 (1). С. 7–10.
5. Verbova O.S. The economical personalism as the bases of forming westukrainia economical environment (first third of XX century). *European Science and Technology*. Munich: publishing office Vela Verlag Waldkraiburg – Munich – Germany, 2014. Vol. I. P. 406–410.
6. Вербовий М.В. Фінансово-кредитні інституції національного господарського руху в Західній Україні впродовж 1848–1939 років: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2005. 19 с.
7. Витанович І. Історія українського кооперативного руху. Нью-Йорк: вид. ТУК, 1964. 624 с.
8. Дідківська Л.В. Інституційне забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. *Кооперативні читання: 2018 рік: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Житомир, 1 червня 2018 р.)*. Житомир: ЖНАЕУ, 2018. С. 59–66.

9. Жук А. До ювілею РСУК у Львові. *Кооперативна Республіка*. 1934. № 7. С. 9–10.
10. Ільченко (Жук) А. Відродження українського народу і кооперація. *Ідеологія кооперації. Вибір з кооперативного письменства*. Львів, 1934. С. 93–98.
11. Левицький К. Як ми основували РСУК. *Господарсько-кооперативний часопис*. 1934. 7 січня. Ч. 1–2. С. 2–4.
12. Несторович В. Українські купці і промисловці в Західній Україні 1920–1945. Торонто-Чикаго: вид. Клуб Українських Професіоналістів і Підприємців, 1977. 342 с.
13. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / пер. з англ. І. Дзюби. Київ: Основи, 2000. 198 с.
14. Підприємництво в Україні: історико-інституційний аналіз: монографія / [В.В. Небрат, Н.А. Супрун та ін.]; за ред. д.е.н. В.В. Небрат; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ, 2019. 532 с.
15. Савчук Б.Р. Громадська діяльність Степана Федака (1861–1937 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. Івано-Франківськ, 2019. 19 с.
16. 70-літній ювілей української кооперації. *Господарсько-кооперативний Часопис*. 1938. 9 січня. Ч. 1–2. С. 4–8.
17. Українська кооперація. *Історичні та соціально-економічні аспекти*: збірник статей / за заг. ред. д.і.н., проф. С. Гелея. Львів: В-во ЛКА, 2001. Т. 2. 224 с.
18. Українські кооператори. Історичні нариси. Книга 2 / за ред. С.Д. Гелея. Львів: Вид-во ЛКА, 2001. 338 с.
19. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІА України у м. Львові). Ф. 373. Оп. 1. Спр. 8. 26 арк.
20. ЦДІА України у м. Львові. Ф. 373. Оп. 1. Спр. 9. 17 арк.
21. Чорновол І. 100 видатних львів'ян. Львів: «Триада плюс», 2012. 448 с.

References

1. Babenko, S.H., Gelei, S.D., Honcharuk, Ja.A. (1995). The history of cooperative development. Lviv: Instytut ukrajinoznavstva NANU [in Ukrainian].
2. Baran, Z. (2001). Stepan Fedak - lawyer, financier, public figure. *Ukrayinska kooperaziya. Istorychni ta sozialno-ekonomichni aspekty - Ukrainian cooperation. Historical and social-economical aspects*, 2, 103-112 [in Ukrainian].
3. Verbova, O.S. (2009). National economical movement at the westukrainian land for 1848-1944 years. Lviv: PAIS [in Ukrainian].
4. Verbova, O.S. (2015). Economic personalism as a dominant feature of national economic management in Western Ukraine in the second half of the nineteenth - first half of the twentieth century. *Ekonomichnyy chasopys - XXI - Economic Annals - XXI*, 1-2(1), 7-10 [in Ukrainian].

5. Verbova, O.S. (2014). The economical personalism as the bases of forming westukrainian economical environment (first third of XX century). *European Science and Technology*. Munich: publishing office Vela Verlag Waldkraiburg - Munich - Germany, 2014. Vol. 1, 406-410.
6. Verbovy, M.V. (2005). Financial-credit institutions of the national economical movement at the West Ukraine during 1848-1939 years. (Abstract of cand. of economical sciences thesis). Kyiv [in Ukrainian].
7. Vytanovych, I. (1964). History of the Ukrainian cooperative movement. New York: vyd. TUK [in Ukrainian].
8. Didkivska, L.V. (2018). Institutional support for the development of agricultural cooperation in Ukraine. *Cooperative readings: 2018: Proceedings of the All-Ukrainian scientific-practical conference* (pp. 59-66) (Zhytomyr, June 1, 2018). Zhytomyr: ZhNAEU [in Ukrainian].
9. Zhuk, A. (1934). To anniversary RSUK in Lviv. *Kooperatyvna Respublika - Cooperative Republik*, 7, 9-10 [in Ukrainian].
10. Ilchenko (Zhuk), A. (1934). Revival of the Ukrainian people and cooperation. *Ideologiya kooperaziyi. Vybir z kooperatyvnoho pysmenstva - The ideology of cooperation. Choose with cooperative writing*, 93-98 [in Ukrainian].
11. Levytskyi, K. (1934). How we are based RSUK. *Hospodarsko-kooperatyvnyi chasopys - Economical-cooperative magazine*, 7 January, 1-2, 2-4 [in Ukrainian].
12. Nestorovych, V. (1977). Ukrainian buyers and industrialists in the West Ukraine 1920-1945. Toronto-Chicago: vyd. Klyub Ukrainyskych Profesionalistiv I Pidpryjemziv [in Ukrainian].
13. Nort, D. (2000). Institutions, institutional change and functioning economics / trans. from English. I. Dzyuby. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
14. Entrepreneurship in Ukraine: historical-institutional analyses. (2019) / za red. d.e. sc. V.V. Nebrat. NAN Ukraine, DU Instytut ekonomiky prohnozuvannya Ukrainy. Kyiv [in Ukrainian].
15. Savchuk, B.R. (2019). Public activity of Stepan Fedak (1861-1937 years). (Abstract of cand. of historical sciences thesis). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
16. 70-years anniversary of the Ukrainian cooperation. (1938). *Hospodarsko-kooperatyvnyi chasopys - Economical-cooperative magazine*, 9 January, 1-2, 4-8 [in Ukrainian].
17. Ukrainska kooperaziya. Istorychni ta socialno-ekonomichni aspekty - Ukrainian cooperation: Historical and social-economical aspects. (2001) / za zah. red. D.h.sc. prof. S. Helei. Vol. 2. Lviv: v-vo LKA [in Ukrainian].
18. Ukrainian cooperators. Historical essays. (2001) / za red. S.D. Heleya. Book 2. Lviv: vyd-vo LKA [in Ukrainian].
19. Central state historical archive of Ukraine in Lviv (TsDIAL of Ukraine). F. 373. Op. 1. Spr. 8. 26 p. [in Ukrainian].
20. TsDIAL of Ukraine. F. 373. Op. 1. Spr. 9. 17 p. [in Ukrainian].
21. Chornovol, I. (2012). A hundred of outstanding Lviv residents. Lviv: Triada plus [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 6 квітня 2020 р.